

خشکسالی و بیماری های دام

عوامل دخیل در ابتلاء دام به بیماری هادر زمان خشکسالی:

- ۱- **سوء تغذیه ناشی از کمبود مواد غذایی مناسب:** که موجب ایجاد اختلالات متابولیکی در دام می شوند این اختلالات در سه دوره اهمیت بیشتری دارد: رشد - بارداری - شیرواری
- ۲- استرس ناشی از سوء تغذیه و گرما: استرس موجب افزایش احتمال ابتلاء به بیماری های عفونی مختلف (شامل عفونتهای باکتریایی؛ انگلی (داخلی و خارجی)؛ قارچی و ویروسی) می شود
- ۳- **انگل های داخل و خارج بدن دام:** در صورتی که دام مبتلا به انگل های داخلی مانند نماتودها؛ ترماتودها و سستودها و یا مبتلا به انگل های خارج بدن دام مانند کنه ها (عامل انتقال بیماری های تیلبریوز؛ بابزیوز و آنا پلاسموز از طریق خونخواری)؛ شپش ها (خونخواری) و مگس ها (مگس های مولد میاز و) باشد احتمال بیشتری برای آسیب دیدن از خشکسالی دارد.
- ۴- وضعیت نگهداری دام: در صورت عدم دقت دامدار و تجمع دام در محل های باز و بسته که به نوبه خود موجب افزایش بیشتر گرما و سختی تنفس و افزایش تماس و احتمال انتقال عوامل بیماریزا ... می شود موجب بروز و شیوع عفونتهای مختلف ویروسی و باکتریایی خواهد شد.
- ۵- **تجمع در کنار منابع آبی و غذایی:** ناقلین بالقوه بیماریها و سایر گونه های حیوانی و وحوش و ... با مهاجرت و هجوم به منابع آبی و غذایی موجود در مراتع، روستا ها و دامداری ها و خطر انتقال و ابتلاء به بیماری های مختلف را افزایش می دهند.
- ۶- **حرکت دادن و جابجایی دامها به منظور یافتن مناطق دارای آب و علوفه بخصوص در مناطق عشایر نشین:** که باعث:
 - الف- استرس: موجب ایجاد و انتقال بیماری واگیر و شیوع بیماری های بصورت هیپراندیمیک و اپیدمیک میشود.
 - ب- ایجاد گرد و خاک: به علت خشکسالی پوشش گیاهی در مراتع مناسب نیست لذا هنگام حرکت دادن دامها گرد و خاک زیادی ایجاد می شود که به نوبه خود موجب افزایش بیماری ها بخصوص بیماری های تنفسی می شود.
- ۷- **تغییرات غذایی:**

الف- مصرف خوراک های جدید شامل غلات و غذاهای پلت شده : باعث تغییر میکروفلور دستگاه گوارشی و در نتیجه بروز اختلالات گوارشی می شوند که به ترتیب اهمیت می توانند به عنوان عوامل مستعد کننده بیماری های آنروتوکسمی ؛ اسهال های مزمن و اسیدوز و ... نقش داشته باشند.

ب- تغییرات نوع ؛ کیفیت و کمیت علوفه : که در مناطق دچار خشکسالی اتفاق می افتد موجب بروز بیماری هایی نظیر لیستریوز؛ شاربن ؛ عفونتهای کلوستریدیایی ؛ آلودگی انگلی داخلی و خارجی بدن دام می شود.

ج- تغذیه از علوفه سمی : به علت کمبود علوفه مراتع و ... دام ها از علوفه سمی که در حالت عادی از آنها نمی خورند تغذیه کرده و مبتلا به مسمومیت های مختلف می شوند.

د- تغذیه از ریشه گیاهان خشک شده : به علت کمبود علوفه مراتع و ... دام ها از ریشه گیاهان خشک شده استفاده می نمایند که منجر به ایجاد خراش و زخم هایی در اطراف دهان و بینی شده و زمینه ساز ورود عوامل بیماری زامی شود.

۸- کود دامی : به علت باقیماندن لارو نماتود ها در کود دامی در زمان خشکسالی و مهاجرت آنها بعد از بارش باران به علوفه های سبز و آبدار باعث ایجاد سطح بالایی از آلودگی در محیط می شود.

با توجه به عوامل فوق مهمترین بیماری های دوره خشکسالی عبارتند از:

۱- بیماری های متابولیک : زمانی رخ می دهند که انرژی دریافتی با انرژی مورد نیاز همخوانی نداشته باشد که عبارتند از:

کتوزیس و مسمومیت آبستنی - اسیدوز - نفخ تغذیه ای - بیماری کبد چرب در گاو

۲- کمبود های مواد معدنی : معمولترین اشتباه در تغذیه دستی در زمان خشکسالی خوراندن کنجاله پنبه دانه یا غلات است که به علت فسفر بالا علی رغم وجود سیستم کنترل کننده تعادل کلسیم و فسفر ممکن است موجب بهم خوردن نسبت کلسیم و فسفر شود هر گونه استرس و عوارض سوء تغذیه باعث اشکال در هضم و جذب مواد غذایی شده و موجب ایجاد کمبود منیزیم (هیپومینیزیمی) و کمبود کلسیم (هیپو کلسمی) ثانویه خواهد شد.

۳- کمبود ویتامین : کمبود ویتامین A در دوره خشکسالی زیاد دیده می شود.

۴- کمبود پروتئین و کاهش ایمنی ناشی از آن : در دوره خشکسالی به علت تغذیه ناکافی ؛ بدن دام دچار کمبود و فقر پروتئینی شده و این امر موجب اختلال در سیستم ایمنی بدن دام و ایجاد اختلال ایمنی می شود.

۵- کاهش رشد و کاهش باروری : ناشی از تغذیه ناکافی و کمبود مواد مختلف تغذیه ای

۶- مسمومیت ها : شامل :

الف- مسمومیت ناشی از تغذیه با علوفه سمی : متعاقب خشکسالی و کمبود علوفه معمولی دام به ناچار به سراغ علوفه هرز و سمی رفته و پس از تغذیه از آنها دچار مسمومیت می شود.

ب- مسمومیت با جلبک های سبز آبی : توده های جلبک های سبز - آبی در ماه های گرم سال در طی خشکسالی و زمانی که سطح آب منابع نظیر مخازن نگهداری آب به حداقل می رسد بیشتر مشاهده می شود علاوه بر آن آلودگی منابع آبی با کود دامی باعث افزایش رشد این جلبکها نیز می شود مصرف مقادیر کمتر سموم جلبکی موجب زردی ؛ ازدیاد حساسیت به نور و سوختگی در ناحیه صورت می شود در حالی که مصرف زیاد جلبک ها و افزایش ورود سم آنها به بدن موجب آسیب شدید کبدی و در نهایت مرگ می شود.

۷- افزایش بیماری های کلستریدیایی : اسپور باکتری های کلستریدیایی مانند عوامل بیماری های بوتولیسم ؛ آنترتوکسمی ؛ شارین علامتی و کزاز در خاک وجود دارند لذا در دوره خشکسالی به علت آلوده شدن زخم ها و خراش ها با خاک و نیز چرای نزدیک به سطح خاک منجر به ورود کلستریدیای خاک به بدن دام شده و ایجاد بیماری های فوق می شود.

۸- افزایش بیماری های ویروسی و باکتریایی (تب برفکی ؛ طاعون نشخوارکنندگان کوچک ؛ هاری ؛ شارین و لپتوسپیروز) و نیز بروز بیماری های نهفته به دلیل تضعیف سیستم ایمنی بدن.

۹- افزایش عفونتهای تنفسی

۱۰- پیکا (گنده خواری) و بدنبال آن رخداد بوتولیسم : به بدنبال کمبود مواد غذایی بویژه کمبود مواد معدنی در دام رویکردی به پیکا (گنده خواری) بوجود می آید که بدنبال آن دام شروع به خوردن لاشه و یا بقایای حیوانات تلف شده می کند از طرفی با توجه به محیط مغذی لاشه ها بویژه در مناطق گرم

ومرطوب کلستریدیوم بوتولینوم در لاشه ها بخوبی رشد می کند و بدین ترتیب زمینه ابتلاء به بیماری بوتولیسم در دام ها فراهم می گردد

۱۱- افزایش حساسیت به آلودگی های انگلی : آلودگی های کرمی در دامهای جوان و دامهایی که به تازگی زایمان کرده اند بیشتر مشاهده می شود دامهای بالغ نسبت به انگلهای داخلی بیشتر مقاومند اما استرس سوء تغذیه ناشی از تضعیف سیستم ایمنی و دفاعی بدن باعث افزایش ابتلاء به عفونتها بویژه در بیمار یهای انگلی می شود البته در شرایط خشک (خشکسالی) بار آلودگی انگلها کاهش می یابد و شرایط برای انگلها مساعد نیست لذا درمان دسته جمعی توصیه نمی شود اما استرس ناشی از فقر غذایی می تواند عوارض ناشی از آلودگی انگلی در دامها را افزایش دهد عدم توانایی دام در تیمار خود در شرایط خشکسالی باعث افزایش موارد میاز نیز خواهد شد.

برخی اقدامات بهداشتی و راهکارهای کاهش عوارض خشکسالی :

۱- مبارزه با بیماری های انگلی

۲ - مدیریت آب

توجه به کیفیت و کمیت آب مصرفی دامها بخصوص جلوگیری از کاهش مصرف به دلیل مسائل مختلف و کاهش خوشمزگی جهت جلوگیری از کاهش مصرف غذا از طریق:

- ۱- آگاه نمودن دامداران از اثرات سوء کمبود آب و قابلیت شرب آن برای دامها
- ۲- تامین آب شرب در دسترس برای دامها بویژه نشخوارکنندگان سنگین و در صورت عدم امکان تامین آب کافی بهتر است تعدادی از دامها بفروش رسانده شوند.
- ۳- قرار دادن محل تغذیه دستی در نزدیک منبع آب
- ۴- جلوگیری از آلودگی آبشخورها با کود و مدفوع حیوانات و باقیمانده غلات پس آبشخورها باید تمیز بوده و گوسفندان ؛ بزها ؛ بره ها و بزغاله ها مداوما در حین خوردن آب کنترل گردند.

۳- مدیریت تغذیه:

پرورش تغذیه و بهداشت کاملا مرتبط به هم می باشند لذا در خشکسالی در صورت تغذیه نامناسب بهداشت دام تحت تاثیر قرار خواهد گرفت لذا مدیت تغذیه زمان خشکسالی کاملا مهم و ویژه است در

زمان خشکسالی اولین استراتژی مقابله با خشکسالی عبارتست از تصمیم سریع در کاهش تعداد دامها و انتقال آنها به مکان هایی که امکان تغذیه صحیح و کافی وجود دارد و یا ارسال آنها به کشتارگاه در این صورت دامهای باقیمانده نیز به آب و غذای بیشتری دسترسی پیدا کرده و از نظر تولید و بهداشت وضعیت مناسب تری خواهند یافت. اشتباه بسیار بزرگ نگهداشتن تعداد زیادی دام با هم به صورت گرسنه و نیمه گرسنه است. لذا اقدامات عبارتند از:

- ۱- کاهش تعداد دامها متناسب با امکان تغذیه آنها از طریق انتقال به سایر مکانهایی که امکان تغذیه مناسب وجود دارد در غیر این صورت فروش آنها برای کشتار صورت پذیرد.
- ۲- جدا نمودن دامهای در حال رشد؛ آبستن و شیروار از دام های خشک و استفاده از خوراکهای مناسب برای تامین انرژی و پروتئین مورد نیاز آنها
- ۳- استفاده از مکمل های غذایی حاوی مولتی ویتامین و مواد معدنی (ماکرو المنت ها و میکرو المنت ها).
- ۴- آهک: هنگام استفاده از غلات به عنوان غذا های کمکی و دستی جهت تصحیح بالانس کلسیم و فسفر از آهک به میزان ۱٪ وزن غلات استفاده شود.
- ۵- جمع آوری اجسام خارجی از محل نگهداری دام ها و توجه به عدم وجود لاشه ها یا بقایای جوندگان مانند موش